

I. В. Дергалюк, аспірант Національного інституту проблем міжнародної безпеки

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗЕРНА

Стаття присвячена визначенню національних інтересів України на світовому зерновому ринку та обґрунтуванню механізмів їх забезпечення в умовах світової фінансово-економічної і продовольчої криз. У статті обґрунтовано доцільність прийняття рішень щодо забезпечення стратегічних національних інтересів на світовому зерновому ринку в контексті врахування сил посткризового світу й досліджено нові можливості національного зернового сектора, зроблено оцінку нових загроз, а також названо інструменти, які слід запроваджувати в сучасну практику розвитку національного зернового ринку. У рамках пропонованого підходу визначено новий зміст і логіку побудови національної зернової експортної стратегії.

The article is dedicated to the definition of national interests on the world grain market. The mechanisms of its realization under world's financial, economic and food crisis conditions has been founded. A new challenges, advantages and possibilities of Ukraine's grain sector in postcrisis world is defined.

Ключові слова. Світовий ринок зерна, стратегічні національні інтереси, регулювання національного аграрного ринку, суб'єкти зернового ринку.

© I. В. Дергалюк, 2009

Вступ. Зі змінами у розвитку міжнародних економічних відносин, які було спричинено останньою світовою фінансово-економічною кризою, експертне середовище активно моделює сценарії розвитку світової економіки у посткризовому періоді. З високою ймовірністю постає проблема забезпечення продовольчої безпеки, протягом багатьох років вона залишається не до кінця розв'язаною. Питання забезпечення національних інтересів та економічної безпеки, а також національні інтереси України на зерновому ринку досліджують провідні науковці, зокрема О. Власюк, З. Варналій, П. Гайдучський, М. Долішній, П. Саблук, С. Кваша та ін.

Україна як аграрна держава, маючи вагомий експортний зерновий потенціал, досить пасивно реалізує свої амбіції на світовому ринку. Частково таке становище пояснюється тим, що з набуттям незалежності держава не мала досвіду самостійного функціонування в системі усталених роками схем роботи світових зернових компаній. Разом з тим сучасна відносна неактивність України у постурожайних, логістичних і комерційних схемах призводить до того, що "важковаговики" світового ринку відтісняють нашу державу від участі у поділі прибутків, які Україна могла б одержувати внаслідок проведення активних економічних дій на світовому ринку. Ще однією проблемою функціонування на світовому ринку зерна слід назвати інформаційні замовлені конфлікти проти національних суб'єктів для дискредитації як окремих агентів, так і національного зерна в цілому.

Таким чином, нові виклики, пов'язані із загальною логікою розвитку світової економіки, а також національного ринку, не враховані у базовому нормативно-правовому полі [1, 2], а держава не повною мірою використовує власний вплив для просування національних суб'єктів на світовий зерновий ринок. Статичне законодавство, по суті, саботує майбутнє національних зернових суб'єктів як самостійних суб'єктів світового зернового ринку.

Разом з тим світові експерти наголошують, що в умовах високих темпів приросту світового населення, фізичної обмеженості сільськогосподарських угідь, а також різких цінових коливань на світовому зерновому ринку національний продовольчий ресурс стає важливим компенсаторним чинником, що відкриває для України певні перспективи реалізації її аграрного потенціалу. У цьому контексті роль державної політики щодо забезпечення національних інтересів на світовому ринку зерна має бути переосмислена.

Постановка завдання. Визначити ключові інструменти і засоби забезпечення мотиваційного середовища розвитку суб'єктів зернового ринку України, що дозволять повноцінно реалізувати національний аграрний і зерновий потенціал в умовах високої

нестабільності розвитку світової економіки та світового зернового ринку й забезпечувати довгострокове зростання прибутковості національного зернового сектора.

Результати дослідження. Нестабільність світової економіки, пов'язана із впливом сучасної світової фінансово-економічної кризи, недосконалістю регуляції світового зернового ринку, а також змінами у світовій структурі споживання зернової продукції, зумовлює посилення таких тенденцій:

– **збільшення взаємозалежності між продавцями та покупцями на світовому ринку зерна** внаслідок глобалізації життя, зростання чисельності населення у світі, обмеженості світових сільськогосподарських угідь та диференціації регіонів за критерієм доступності продовольчої продукції. Спостерігається посилення контроверсійних тенденцій. Так, інтенсифікація землеробства в країнах – експортерах зерна призводить до перевиробництва зернового ресурсу. Водночас нині світовий ринок не може досконало розв'язати проблему оптимізації інтересів виробників і покупців, унаслідок чого зберігається тенденція збільшення у світі голодуючого населення. У цих умовах роль держав та міжнародних організацій як регуляторів зазначених суперечностей зростатиме;

– загроза поширення світової продовольчої кризи та проблема голодуючого населення світу ^[2], які мають схильність до погіршення, особливо в умовах світової фінансово-економічної кризи;

– проблеми в інформаційній складовій функціонування світового ринку зерна, що зумовлюють відсутність надійної інформації про реальні ціни, запаси та потреби світу в зерновому ресурсі, що, у свою чергу, створює збільшення спекулятивної (панічної) складової у формуванні цін на зерно, невизначеність у потребах світового зернового виробництва та запасу, надмірне накопичення прибутків у посередницькій ланці, внаслідок чого для зерновиробників актуалізується проблема нестачі обігових коштів та розвитку тощо;

– посилення рухливості цін зернової продукції на світовому ринку у порівнянні з попередніми періодами. Цінові сплески на світовому ринку зерна стають дедалі вагомішим чинником порушення ритмічності на всіх ланках процесів від зернового виробництва до комерційної складової, внаслідок чого дедалі частіше виникають проблеми дефіциту або надлишку зернового ресурсу на окремих ринках, що циклічно викликає ситуації обвалу або підвищення цін.

Як зазначається в лютневій доповіді 2009 р. Програми ООН із навколишнього середовища UNEP [4], гострі проблеми сучасної світової фінансово-економічної кризи ідентифікували продовольчу кризу як “забуту кризу”, водночас не слід забувати, що у найближчі 40 років світ змушений буде відшукувати нові значні резерви продовольчого забезпечення, а отже зіткнеться з найбільшим викликом за всю історію. Попри те, що зараз ситуація більш ніж спокійна, експертами UNEP прогнозується зростання цін на продовольство на 30–50 % у найближчі десятиліття. Крім цього, вже зараз порушуються питання про необхідність докорінних змін у виробництві продуктів харчування, а також методів їх розподілу, продажу та споживання. Ключовим меседжем експертів став висновок про невідкладну необхідність формування запасів зернових для боротьби з перепадами цін, а також створення недоторканного їх запасу. Фактично експертами визнано, що лише виробництво зернових питання не вирішують, по суті проблема продовольчої безпеки лежить у площині ринків, управління запасами та інших форм оптимізації виробництва й споживання продукції, яких не було у ХХ ст.

Найбільшим попитом на світовому ринку зернових користується пшениця, торгівля якою в багатьох країнах залишається під державним контролем та регулюванням. Як видно з табл. 1, попри те, що світове виробництво пшениці відповідає рівню 650 млн т у 2008/09 м. р. (маркетингово року), торгівля становить лише 89,0 млн т, і в довгостроковій перспективі відповідні пропорції буде збережено. Таким чином, світова торгівля пшеницею – досить чутлива сфера світового ринку, особливо в умовах неврожаю та інших дестабілізуючих чинників.

Україна входить до десятка світових нетто-експортерів пшениці (табл. 2), у перспективах розвитку торгівлі якою – забезпечення близько 5 млн т експорту пшениці до 2017/18 м. р. Разом з тим серед основних експортерів пшениці існує напружена конкурентна боротьба за найбільші регіони збуту відповідної продукції, зокрема Північної Африки та Близького Сходу (кількість населення становить близько 350 млн осіб, потенціал – майже 30 % світового імпорту пшениці). Як випливає з табл. 2, лідерство в імпорті пшениці утримують Єгипет, Алжир, Марокко. Слід відзначити специфіку єгипетського ринку, в якому вагома частка закупівлі пшениці здійснюється державним сектором, а споживання пшениці на душу населення перевищує середньосвітовий рівень. Узагалі в арабських країнах роль держави у відповідних процесах важко переоцінити, внаслідок чого міждержавне співробітництво у відповідній сфері дуже перспективне для українського експорту.

Таблиця 1

Світове виробництво та споживання пшениці у 2007–2018 м. р.

Складові	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2014/15	2017/18
Засіяні площі, тис. га	216,7	222,2	220,2	220,1	220,2	220,6
Продуктивність, т/га	2,78	2,92	2,93	2,95	3,05	3,12
Виробництво, млн т	603,0	648,5	645,6	650,3	671,2	687,7
Запаси на початок	124,4	111,0	128,5	133,9	139,5	142,1
Внутрішня пропозиція	727,4	759,6	774,1	784,1	810,7	829,7
Споживання для кормової бази	98,5	106,1	107,9	108,9	111,4	112,6
Продовольче використання	517,9	524,9	532,3	532,3	559,0	574,1
Кінцеві запаси	111,0	128,5	133,9	113,9	140,2	143,1
Внутрішнє використання	727,4	759,6	774,1	774,1	810,7	829,7
Торгівля	82,3	89,0	92,2	92,2	102,0	107,4
Коефіцієнт запасів відносно споживання	18,02	20,36	20,91	20,91	20,92	20,84

Джерело: FAPRI 2008 Agricultural Outlook, World Wheat.

Водночас у світовій торгівлі пшеницею чітко вирізняється тенденція посилення домінанти аграрного бізнесу над виробництвом, що формувалось не одним поколінням менеджменту зернових транснаціональних зернових компаній. Розвиток сучасних біржових інституцій, логістично-транспортних мереж, постурожайних та обробних технологій зумовив більш динамічне накопичення прибутків не у безпосереднього виробника зернового ресурсу.

Іншою характеристикою світового зернового ринку стало широке застосування розвиненими країнами – експортерами пшениці державної підтримки. Можна зазначити практику Австралії (Австралійська пшенична рада (Australian Wheat Board), США (Американська зернова асоціація (U.S. Wheat association) та ЄС, зокрема Франції (Французька експортна зернова агенція – France Export Cereales). Так, Французька агенція має ключові представництва в Касабланці, Марокко, Каїрі, Пекіні. Ще більш розгалужену мережу представництв, яка охоплює майже весь світ, має Американська пшенична асоціація, зокрема її офіційні представництва в Мексиці, Сантьяго, Сингапурі, Манілі, Токіо, Сеулі, Роттердамі, Москві, Касабланці, Тунісі, Гонконзі, Пекіні, Каїрі та Кейптауні.

У таких умовах українські зерновиробники стикаються з двома ключовими проблемами – диктатом внутрішньої ціни на національному ринку з боку трейдерів-нерезидентів та гострою конкуренцією з боку провідних зернотрейдерів на світовому ринку.

Також необхідно додати, що провідні держави – експортери пшениці вдаються до складних фінансових і маркетингових заходів для стимулювання споживання власної продукції. Так, Австралія пропонує неординарні схеми й умови закупівель пшениці, зокрема збереження закупленого зерна на своїй території, США проводять активну політику кредитування урядів під закупівлі пшениці, зокрема Йорданії тощо.

Отже, спільною характеристикою успішності продажу пшениці ключовими експортерами є не тільки прогресивні технології виробництва зерна. Саме довгострокові стратегічні орієнтири та всеохопна підтримка державної машини у забезпеченні цільових пріоритетів експортерів визначають успішність торгівлі на світовому ринку зерна. В умовах світової фінансово-економічної та продовольчої криз можна прогнозувати, що прихильність до цих двох “стовпів” зернотрейдери лише посилять, адже формуються нові виклики для їх діяльності.

Таблиця 2

Ключові світові експортери та імпортери пшениці у 2007–2018 м. р., млн т

Країна	07/08	08/09	09/10	10/11	14/15	17/18
<i>Нетто-експортери</i>						
Аргентина	10,0	10,9	11,5	12,4	13,8	14,9
Австралія	7,9	14,7	16,6	17,0	18,4	19,1
Канада	13,7	13,6	14,0	13,9	13,9	13,4
ЄС	2,5	7,1	8,1	8,7	11,5	13,3
Інші країни СНД	4,0	3,2	3,2	3,3	4,3	5,0
РФ	11,0	10,0	10,8	10,7	11,7	12,4
Україна	1,3	3,0	3,5	3,8	4,4	4,8
США	29,6	24,9	23,5	23,3	23,9	24,2
<i>Усі нетто-експортери</i>	<i>82,3</i>	<i>89,0</i>	<i>92,2</i>	<i>93,7</i>	<i>102,0</i>	<i>107,3</i>
<i>Нетто-імпортери</i>						
Алжир	4,4	5,6	5,3	5,3	5,7	6,0
Бразилія	6,9	7,3	7,6	7,7	8,0	8,2
Китай	-2,3	-1,4	-1,0	-0,3	1,3	1,3
Єгипет	6,9	8,1	8,2	8,4	9,2	9,8
Індія	1,9	1,2	1,9	1,5	1,9	2,3
Іран	0,1	0,5	0,7	1,1	1,1	1,4
Японія	5,1	5,3	5,3	5,3	5,2	5,2
Мексика	3,0	2,6	3,0	3,1	3,5	4,0
Марокко	3,9	3,5	3,8	3,8	4,2	4,4
Інші африканські країни/Близький Схід	18,1	21,0	21,0	21,5	23,3	24,7
Інші країни Азії	15,2	15,7	16,8	17,0	18,3	18,9
Інші країни Латинської Америки	8,4	8,9	9,3	9,5	10,1	10,5
Пакистан	0	0,4	0,2	0,3	0,6	1,0
Південна Корея	2,9	3,3	3,3	3,3	3,4	3,2
Тайвань	7,0	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2
Туніс	1,2	1,3	1,3	1,3	1,4	1,5
Інший світ	1,4	1,5	1,5	1,4	1,6	1,7
<i>Ціни на пшеницю, дол. США</i>						
US FOB Gulf	315,6	251,3	248,2	246,6	259,1	264,5
Canadian Wheat Board	295,7	262,4	259,4	257,8	265,8	268,8
AWB Limited Export Quote	303,3	252,7	248,7	247,3	258,1	262,5
European Union Market	318,1	269,6	251,8	239,3	230,8	234,6

Джерело: FAPRI 2008 Agricultural Outlook, World Wheat.

Зважаючи на суттєву корекцію міжнародних економічних відносин, а також проблеми внутрішнього характеру, Україна як аграрна держава повинна керуватися

ефективною стратегією забезпечення національних економічних інтересів на світовому зерновому ринку. Однак за існуючих реалій організації експорту зернової торгівлі Україна нездатна стратегічно використовувати переваги великих урожаїв, наслідком чого стає недоотримання валютної виручки від участі у світовій зерновій торгівлі, а також недостатня участь у логістично-транспортній та маркетинговій сферах міжнародного поділу праці. Зокрема слід назвати такі проблеми:

– **невідповідність наявних в Україні терміналів зберігання і транспортування зерна амбіціям розширення присутності на світовому зерновому ринку.** В Україні сумарна потужність сертифікованих елеваторів становить 27 млн т, у яких, зважаючи на технічний стан, реально розміщується близько 20 млн т зерна. За оцінками експертів, орієнтовна потреба щодо елеваторів становить принаймні ще 20 млн т.

З іншого боку, суттєвою проблемою виступає нераціональність використання українських експортних перевалочних потужностей (близько 26 млн т). Так, до березня 2008 р. у морських портах експортні перевалочні потужності простоювали і лише незначною мірою використовувалися виключно для транзиту зерна з Росії та Казахстану.

Частково розв'язання цієї проблеми вже беруть на себе найбільш потужні господарства;

– **низька пропускна здатність українських портів та слабка роль держави у відповідних процесах.** До кінця 2007 р. пропускна здатність українських державних портів і приватних терміналів щодо зернових вантажів збільшилася до 26 млн т/рік. Найбільший внесок у приріст пропускної спроможності відбувся за рахунок збільшення приватних терміналів, зокрема ЗАТ СК “Авліта”, “Трансінвестсервіс”, “Трансбалктермінал”, “Укрелеваторпром”, “Нібулон” тощо, які мають високотехнологічне обладнання для зберігання й відвантаження, найчастіше не одну, а кілька технологічних ліній для обробки суден.

Водночас навіть наявні перевантажувальні потужності для зернових вантажів використовуються не повною мірою внаслідок слабкої інфраструктури припортових залізничних станцій та нестачу під'їзних колій до портів. Залізниця не розрахована на той експорт зерна, що здійснюється в останні роки. Зокрема, 2007 р. через морські порти України перевантажено 5,96 млн т зерна (на 18 % менше, ніж у попередньому році);

– **низький рівень упровадження альтернативних методів перевезення.** Забезпеченню експорту зерна сприятимуть альтернативні засоби перевезення, зокрема контейнерні, які дешевші й оптимальніші для роботи припортових елеваторів щодо обробки та економії часу. Зростання контейнерних перевезень в останні роки через морські порти України суттєво збільшилося. Так, у 2007 р. переробка контейнерів в українських портах зросла майже на 43 % відносно 2006 р. У 2008 р. рекордно підвищилася інтенсивність обробки “Укрзалізницею” вагонів із зерновими – близько 900–1000 вагонів на добу (середня норма 2007 р. 300–400 вагонів за добу). Водночас не модернізовано інфраструктуру “Укрзалізниці” (кількість і стан під'їзних шляхів до портів), а також є проблеми з рухомим складом у пікові періоди, блокується розвиток контейнерних перевезень;

– **несистемність маркетингової та комерційної підтримки національного експорту зернових.** Схеми реалізації відповідних заходів повинні враховувати як державну, так і приватну ініціативу, водночас роль держави у зазначених процесах має бути провідною;

– **відсутність належної роботи щодо інформаційної підтримки національного зернового експорту,** а також проведення адекватних контрзаходів у випадках дискредитації національного урожаю. Роль держави у формуванні позитивного іміджу України як потужного і стабільного зернового експортера мусить підкріплюватись більш масштабними заходами на рівні державних інституцій. Разом з тим сприяння позитивному іміджу полягає і в системному інформуванні про встановлені заходи сприяння або обмеження зовнішньоекономічної діяльності на зерновому ринку.

Зазначені особливості розвитку національного зернового ринку засвідчують вичерпність можливостей наявних потужностей у зерновій торгівлі України. За незмінних обставин і при зростанні обсягів валового збору зерна держава не зможе забезпечити експорт або зберігання надлишків, що обертається цінними втратами на українське зерно та гальмуванням потенціалу експорту зернової торгівлі України. Через це системне розв'язання проблем внутрішнього ринку зерна, в тому числі за рахунок можливостей

світового зернового ринку, є перспективним напрямом реалізації державної стратегії забезпечення національних економічних інтересів.

Висновки. Існуюча практика регулювання національного зернового ринку України не відповідає сучасним потребам збільшення конкурентоспроможності національного зернового сектора, не враховує зміни світового середовища, пов'язані з розвитком світової фінансово-економічної та продовольчої криз, і, як наслідок, не пропонує адекватного викликам інструментарію державного регулювання зернового сектора. Відносна пасивність держави в забезпеченні національних економічних інтересів України на світовому ринку зерна звукує переваги національних зерновиробників у конкурентній боротьбі на світовому ринку.

Посилення ролі держави в регулюванні економіки, що відповідає сучасній тенденції всіх провідних держав світу, актуалізує для України потребу формування та забезпечення національної експортної зернової стратегії, орієнтованої на виконання критичних завдань розвитку зовнішньоекономічної складової функціонування зернового сектора та національної економіки в цілому. За відповідною програмою дій може суттєво посилитись роль держави у проведенні збалансованої зовнішньоекономічної політики шляхом активізації державної та приватної ініціативи у забезпеченні зовнішньоекономічних пріоритетів України на світовому ринку зерна. Національну зернову експортну стратегію слід розглядати як комплексну, цілеспрямовану, довготривалу програму дій держави на внутрішньому та зовнішніх зернових ринках, орієнтовану на реалізацію та забезпечення стійкого і всебічного розвитку національного експортного потенціалу зернового сектора з метою його ефективного використання для вирішення стратегічних питань розвитку національної економіки.

Виходячи з відповідної логіки, необхідні такі цільові орієнтири:

- підвищення прибутковості національних зерновиробників на основі використання платоспроможного потенціалу світового ринку. Ключовим у цьому є збільшення ціни врожаю для національних зерновиробників;

- забезпечення балансу інтересів суб'єктів національного зернового ринку шляхом нормативно-правової гармонізації розподілу прибутків у ланцюгу від зерновиробника до зернотрейдера, а також із урахуванням інтересів національного споживача;

- управління продажами зернової продукції (обсягами, якістю й ціною) на світовому ринку з метою збільшення валютних надходжень в Україну;

- збільшення національної доданої вартості у зерновій торгівлі (через розширення національної участі в стратегічних ланках логістично-транспортних мереж та кінцевому збуті зарубіжному споживачу);

- ширше впровадження сучасних прогресивних інструментів постурожайного процесу, в тому числі розширення національних досліджень у відповідних сферах;

- підвищення конкурентоспроможності зернового продукту України (в тому числі за рахунок оптимізації кількісних, якісних та комерційних втрат у зерновому секторі);

- запровадження спільних консорціумних міжнародних проектів у логістично-транспортних ланцюгах та участі у спільному володінні терміналами за кордонами України, організація прямих точок збуту на перспективних зернових ринках окремих країн та ін.;

- державна підтримка нових концепцій виходу на перспективні локальні світові ринки;

- стратегічна диверсифікація ринків збуту національного зерна;

- управління захистом вартості національного зерна в умовах недобросовісної конкуренції на світовому ринку (в тому числі через управління національними запасами зерна для оптимізації його вартості у разі кон'юнктурних коливань на світовому ринку);

- забезпечення системності та узгодженості дій суб'єктів національного зернового ринку та державних органів влади у формуванні й реалізації щорічних пріоритетів експортної торгівлі зерном.

Відповідні цілі передбачають, по-перше, закріплення в нормативно-правовому полі відповідного документа (національної зернової експортної стратегії), по-друге, державного оператора як вагомого агента з визначенням його правового статусу, покликаного ринковими методами впливати на цінову динаміку закупівель зерна у національних зерновиробників та реалізовувати закуплені обсяги зерна на зовнішньому ринку, що змістить баланс інтересів на національному зерновому ринку в бік виробництва.

Слід удосконалити стратегічну програму інвестицій у модернізацію елеваторного та транспортно-логістичного господарства України в контексті підвищення експорту зернової продукції.

Важливим кроком на шляху забезпечення підтримки національних зерновиробників стало створення постійно діючої національної інформаційно-аналітичної мережі з оперативного інформування національних зерновиробників про світову кон'юнктуру на зернову продукцію та перспективні зовнішні контракти, забезпечення оперативного наповнення мережі й доступ до неї національних зерновиробників через Internet.

По лінії державних інституцій необхідно забезпечити укладання міжурядових довгострокових контрактів на поставку національної зернової продукції з перспективними державами-імпортерами.

Національна зернова експортна стратегія України також має включати:

– доктрину зернового співробітництва з міжнародними організаціями, економічними союзами та координацію співробітництва з державами – провідними експортерами зерна в умовах світової фінансово-економічної та продовольчої кризи, яка має посилити координацію співробітництва на зерновому ринку, з можливим формуванням зернового картелю на кшталт “зернового ОПЕК” та координацію дій з провідними постачальниками зерна на світовий ринок. Україна має долучитися до перспективних поставок продовольства за міжнародними програмами та іншими угодами. Водночас Україна потребує прозорості діяльності та звітності від міжнародних зернових компаній, інвестиційних фондів та інших іноземних інституцій, які функціонують у зерновому секторі держави;

– програму забезпечення розвитку аграрного машинобудування, в тому числі за рахунок посилення науково-технологічної кооперації та співробітництва з провідними світовими виробниками зернової техніки. Така програма відповідає логіці кластеризації національної економіки на основі розвитку зернового сектора. Вона має забезпечити системне залучення та стимулювання розвитку виробництва аграрного машинобудування на території України, орієнтованого на забезпечення зростаючих потреб національних зерновиробництв. За умови реалізації відповідних державних програм може бути засновано спільні з іноземними партнерами потужні вертикально інтегровані ланцюги зернового машинобудування з відповідними науковими центрами на території України, здатні виробляти зернову техніку для потреб як світового, так і національного ринків;

– програму розвитку елеваторів та інфраструктури, міжнародних транспортних коридорів зернової торгівлі. Держава має стати активним суб’єктом в організації відповідної роботи. Доцільні пропозиції щодо відродження торгового флоту України;

– програму розширення міжнародного сполучення у створенні зернових стивідорних перевезень для створення потужного логістично-транспортного маршруту. Україна має найближчим часом сформувати й забезпечити відповідні інфраструктурні можливості для інтенсифікації торговельних перевезень зерна.

Література

1. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” [Електронний ресурс]. – <http://www.rada.gov.ua/>
2. Закон України “Про зерно та ринок зерна в Україні” [Електронний ресурс]. – <http://www.rada.gov.ua/>
3. Доповідь продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [Електронний ресурс]. – Вересень 2008 р. [Http://www.un.org/](http://www.un.org/)
4. Out of crisis opportunity. United Nations Environment Programme. 16 february 2009 [Електронний ресурс] // <http://www.unep.org/gc/gc25/docs/ed-policy-stat-feb2009.pdf>
5. FAPRI 2008 Agricultural Outlook, World Wheat [Електронний ресурс] // <http://www.fapri.iastate.edu/>

---

^[2] Згідно із доповіддю експертів ООН станом на вересень 2008 р. у світі налічується 925 млн голодуючих (у 2003–05 рр. ця цифра становила 848 млн, у 2007 р. – 854 млн відповідно) [3].